

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE

Fakulta agrobiológie
a potravinových zdrojov

Ústav výživy a genomiky

Ing. Petra Lenártová, PhD. a kol.

VÝŽIVA A METABOLICKÉ PORUCHY ČLOVEKA

Nitra 2022

Vydala Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
vo Vydavateľstve SPU

Autori: **Ing. Petra Lenártová, PhD.** (6,5 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre,
FAPZ, Ústav výživy a genomiky

Ing. Martina Gažarová, PhD. (3,3 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre,
FAPZ, Ústav výživy a genomiky

MUDr. Peter Chlebo, PhD. (0,5 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre,
FAPZ, Ústav výživy a genomiky

Recenzenti: **prof. MUDr. Otto Masár, CSc.**
Univerzita Komenského v Bratislave
LF, Klinika urgentnej a všeobecnej medicíny

prof. Ing. Róbert Toman, Dr.
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre,
FAPZ, Ústav chovu zvierat

Pod'akovanie: Vysokoškolské skriptá vznikli s finančnou podporou projektu „Prepojenie vysokoškolského vzdelávania s praxou prostredníctvom implementácie praktickej výučby v rámci nového predmetu Nutričné poradenstvo a projektu.“ (KEGA 003SPU-4/2022). Pod'akovanie kolektívu autorov patrí aj recenzentom za ich cenné rady a pripomienky.

Schválila rektorka Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre dňa 22. 9. 2022 ako skriptá pre študentov SPU.

Táto publikácia bola vytlačená na ekologickom papieri.

© P. Lenártová, M. Gažarová, P. Chlebo, Nitra 2022

ISBN 978-80-552-2513-5

OBSAH

Predslov	7
1 Výživa a metabolické poruchy – úvod do disciplíny	9
1.1 Výživa a metabolizmus	9
1.2 Regulácia metabolizmu	13
1.3 Poruchy metabolizmu a výživy – Dedičné metabolické poruchy (DMP)	15
2 Malabsorbčné syndrómy	16
2.1 Primárne malabsorbčné syndrómy	18
2.1.1 Celiakia	18
2.1.2 Tropické sprue	22
2.1.3 Selektívna malabsorbcia – deficit disacharidáz	23
2.2 Sekundárne malabsorbčné syndrómy	24
2.2.1 Whippleova choroba	24
2.2.2 Syndróm krátkeho čreva	27
2.2.3 Sklerodermia	28
2.2.4 Amyloidóza	30
3 Poruchy metabolizmu bielkovín a aminokyselín	32
3.1 Poruchy metabolizmu aminokyselín	35
3.1.1 Fenylnetónúria	35
3.1.2 Albinizmus	39
3.1.3 Alkaptonúria	41
3.1.4 Homocystinúria	43
3.1.5 Cystinúria	45
3.1.6 Poruchy metabolizmu tryptofánu	46
3.1.7 Poruchy metabolizmu tyrozínu	47
4 Poruchy metabolizmu purínov	49
4.1 Kyselina močová	49
4.2 Poruchy metabolizmu kyseliny močovej	50
4.2.1 Hyperurikémia	50

4.2.2 Hypourikémia	54
4.2.2.1 Dedičná xantínúria	54
4.2.3 Dna	55
5 Poruchy metabolizmu kostí	62
5.1 Poruchy metabolizmu kostného tkaniva	64
5.1.1 Osteomalácia	64
5.1.2 Osteoporóza	66
5.1.3 Ostopetróza	72
6 Poruchy vnútorného prostredia	74
6.1 Telové tekutiny	74
6.1.1 Úloha vody v organizme	75
6.1.2 Potreba vody a bilancia tekutín v organizme	76
6.2 Poruchy metabolizmu vody	80
6.2.1 Fyziologická hydratácia (normohydratácia)	80
6.2.2 Dehydratácia	81
6.2.3 Hyperhydratácia	83
6.3 Osmolalita a iónové poruchy	84
6.3.1 Osmolalita, osmolarita	84
6.3.2 Iónové poruchy	86
6.3.2.1 Sodík	88
6.3.2.2 Draslík	91
6.3.2.3 Chlór	92
6.3.2.4 Vápnik	93
6.3.2.5 Horčík	94
6.3.2.6 Fosfor	96
6.4 Poruchy acidobázickej rovnováhy	97
6.4.1 Acidóza	99
6.4.1.1 Metabolická acidóza	99
6.4.1.2 Respiračná acidóza	100
6.4.2 Alkalóza	101
6.4.2.1 Metabolická alkalóza	101
6.4.2.2 Respiračná alkalóza	101

7 Poruchy metabolizmu sacharidov	103
7.1 Poruchy metabolizmu glukózy	104
7.1.1. Diabetes mellitus	104
7.2 Poruchy metabolizmu fruktózy	110
7.2.1 Hereditárna fruktózová intolerancia	110
7.3 Poruchy metabolizmu galaktózy	111
7.4 Poruchy metabolizmu laktózy	112
7.5 Poruchy metabolizmu glykogénu	114
8 Poruchy metabolizmu lipidov	116
8.1 Metabolické cesty lipidov	121
8.2 Poruchy metabolizmu lipidov	123
8.2.1 Ateroskleróza	123
8.2.2 Hyperlipoproteinémie	127
9 Metabolický syndróm	130
9.1 Zložky metabolického syndrómu	131
9.1.1 Inzulínová rezistencia	131
9.1.2 Obezita	133
9.1.3 Dyslipidémia	134
9.1.4 Hypertenzia	135
9.1.5 Ďalšie komponenty metabolického syndrómu	135
9.2 Liečba a profylaxia metabolického syndrómu	136
10 Endokrinné poruchy metabolizmu	137
10.1 Štítia žľaza	137
10.1.1 Poruchy metabolizmu štítnej žľazy	137
10.2 Nadobličky	142
10.2.1 Cushingov syndróm	142
10.2.2 Addisonova choroba	143
10.2.3 Endokrinná hypertenzia	144
10.3 Hypogonadizmus	145
10.3.1 Funkčný hypogonadotropný hypogonadizmus	145
10.3.2 Permanentný hypogonadotropný hypogonadizmus	145

10.3.3	Hypergonadotropný hypogonadizmus	145
10.4	Hypofýza	146
10.4.1	Akromegália a gigantizmus	146
10.4.2	Hypopituitarizmus	147
10.4.3	Diabetes insipidus	147
11	Poruchy metabolizmu stopových prvkov	149
11.1	Poruchy metabolizmu stopových prvkov	149
11.1.1	Zinok	150
11.1.2	Meď	151
11.1.3	Železo	153
11.1.4	Selén	155
11.1.5	Jód	156
11.1.6	Chróm	157
11.1.7	Mangán	158
11.1.8	Molybdén	159
11.1.9	Kobalt	160
11.1.10	Fluór	161
11.1.11	Hliník	162
12	Metabolické aspekty ochorení orgánov gastrointestinálneho traktu a obličiek	163
12.1	Idiopatické črevné zápaly	163
12.2	Porfýrie	164
12.2.1	Primárne porfýrie	165
12.2.2	Sekundárne porfýrie	171
12.3	Poruchy metabolizmu pri ochoreniach obličiek.....	171
12.3.1	Metabolické aspekty renálnej insuficiencie	171
12.3.2	Dedičné metabolické ochorenia obličiek	172
	Použitá literatúra	173

PREDSLOV

Výživa človeka je súbor biochemických a fyziologických procesov, ktorými organizmus prijíma a využíva látky z vonkajšieho prostredia, potrebné pre všetky životné funkcie. Výživa je teda závislá na príjme nutričných látok z potravy. Uvedenú skutočnosť prvýkrát spomenul už v r. 475 p.n.l. grécky filozof *Anaxagorás*, ktorý prehlásil, že ľudské telo trávi stravu a dá sa teda predpokladať existencia živín.

Metabolizmus predstavuje biochemické procesy prebiehajúce v tele pri trávení potravy. Potrava je makroskopicky zložená z bielkovín, sacharidov, tukov a vody a v procese metabolizmu sú tieto premieňané na jednoduchšie zlúčeniny – aminokyseliny, jednoduché sacharidy a mastné kyseliny, ktoré sa využijú ako stavebné látky, látky na obnovu buniek a tkanív, alebo ako zdroj energie.

Metabolická porucha je patologický stav, pri ktorom dochádza k vzniku abnormálnych chemických reakcií v organizme, meniacich za iných okolností normálny priebeh niektorých metabolických procesov. Metabolické poruchy vznikajú v dôsledku funkčných zmien orgánov, ich mechanického poškodenia, vplyvom zápalového procesu, nádorového bujnenia, stresu či genetických príčin. V súčasnosti je známych približne 7 000 metabolických porúch, z toho dedičných metabolických porúch je okolo 800. Metabolické poruchy postihujú zhruba 7 % populácie. Klinický obraz metabolických porúch zahŕňa širokú škálu príznakov a to ako fyzických, tak i mentálnych. Z hľadiska poškodenia štruktúr ľudského organizmu, ktoré vyvoláva metabolickú poruchu, môže ísť o poškodenie receptorov, enzýmov, defekty molekulárneho transportu, defekty medzibunkovej komunikácie, defekty štruktúry buniek, defekty bunkových organel ... V liečbe veľkého množstva metabolických ochorení sa využíva nutričná terapia (realizovaná buď ako diéta alebo len úprava stravovacích zvyklostí), substitučná terapia (napr. pri liečbe chýbajúceho enzýmu) a farmakologická terapia (lieky).

Autori

Autori:

Ing. Petra Lenártová, PhD., Ing. Martina Gažarová, PhD., MUDr. Peter Chlebo, PhD.

Názov:

VÝŽIVA A METABOLICKÉ PORUCHY ČLOVEKA

Vydavateľ: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Vydanie: prvé

Náklad: 200 kusov

Rok vydania: 2022

AH – VH: 10,30 – 10,58

Neprešlo redakčnou úpravou vo Vydavateľstve SPU.

ISBN 978-80-552-2513-5